

POSTOPERATIIVINEN DELIRIUM

Tadeusz Musialowicz, LL, LT.

Suomen Anestesia- ja Sairaanhoidtajat ry,
Syyskoulutuspäivät, 28.-29.9.2017,
Helsinki

ORION

100

Hyvinvointia rakentamassa. Yhdessä.

Leikkauksen jälkeinen sekavuus

- ▣ deliriumilla tarkoitetaan äkillistä sekavuustilaa ja aivojen vajaatoimintaa, jonka voivat aiheuttaa erilaiset elimelliset tekijät ja sairaudet
- ▣ Post-Op delirium on kliinisesti merkittävä anestesiaan liittyvä ongelma
- ▣ sekavuus ja levottomuus voivat ilmaantua heti anestesiasta toipumisen jälkeen tai vasta 24 tunnin kuluttua
- ▣ delirium johtuu keskushermoston toiminnan häiriöstä, ja on aina akuutti hätätilanne, jossa nopea diagnostiikka ja oikea hoito saattavat ratkaisevasti parantaa ennustetta

Post-Op delirium

- ▣ Post-Op deliriumin ilmaantuvuus 5-30% luokkaa, jopa 50% (sydänkirurgia)
- ▣ yleensä delirium potilaiden sairaalajakson kesto on kaksinkertainen muihin potilaisiin verrattuna ja osa potilaista joutuu deliriumoireiston jälkeen pysyvään laitoshoitoon
- ▣ uusia tutkimuksia - delirium potilailla sairaalakuolleisuus ei lisääntyy

Deliriumin riskitekijät

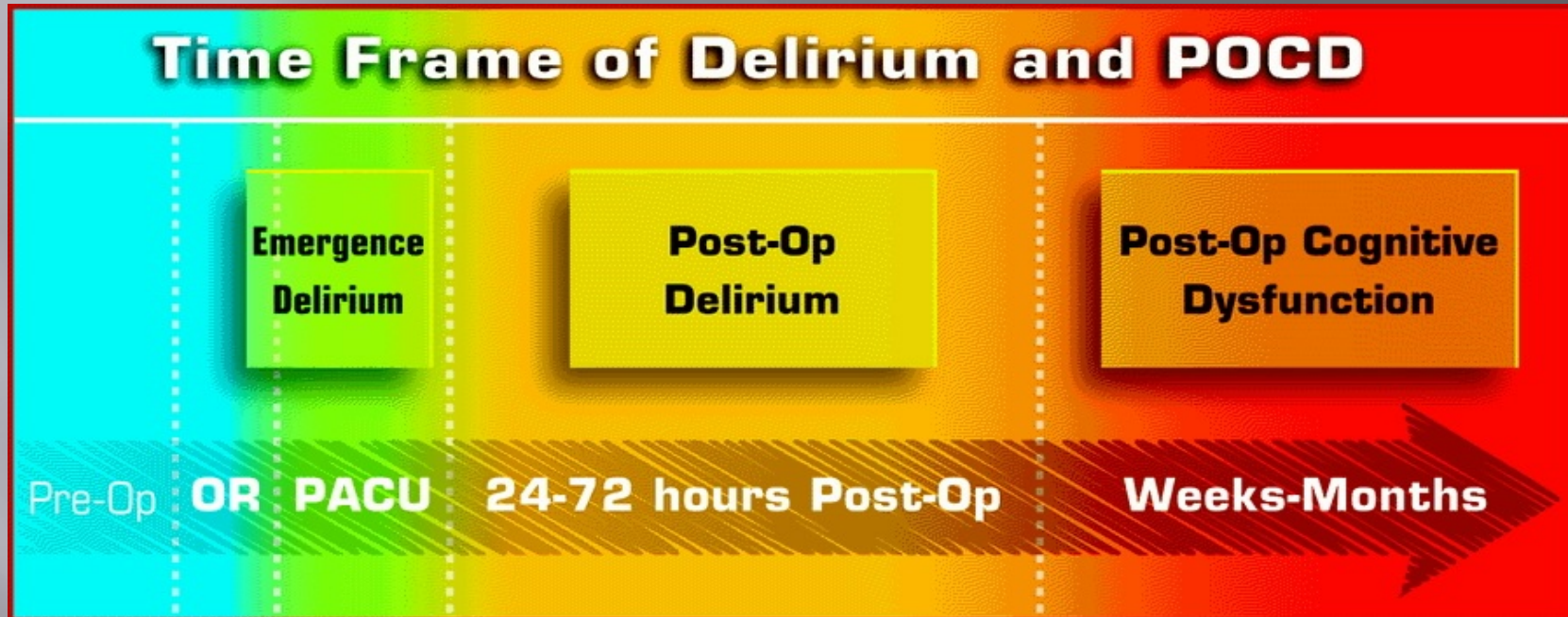
- ▣ korkea ikä yli 70 v
- ▣ dementoiva perussairaus
- ▣ monisairaus/ monilääkitys
- ▣ bentsodiatsepiinien tai alkoholin pitkäaikainen käyttö
- ▣ matala koulutus taso

Deliriumin riskitekijät

- ▣ toimintakyvyn alentuminen
- ▣ vaikeat perussairaudet, tulehdussairaudet
- ▣ suola- ja sokeritasapainon häiriöt sekä eräiden lääkkeiden käyttö
- ▣ heikentynyt näkö ja kuulo
- ▣ leikkauksen jälkeiselle deliriumille altistavat mm huono hapetus, anemisoituminen, matala verenpaine leikkauksen aikana sekä antikolinergisten lääkeaineiden käyttö

Delirium and POCD

Deliriumin oireet

- ▣ sekava henkilö ei kykene kohdistamaan huomiotaan yhteen asiaan
- ▣ hänen ajattelunsa on järjestyttömää ja puheensa harhailevaa
- ▣ hän saattaa tulkita ympäristön tapahtumat väärin, hänellä ilmenee sekä aistinhairahduksia (illuusiot), aistinharhoja (hallusinaatiot), että harhaluuloja (deluusiot)

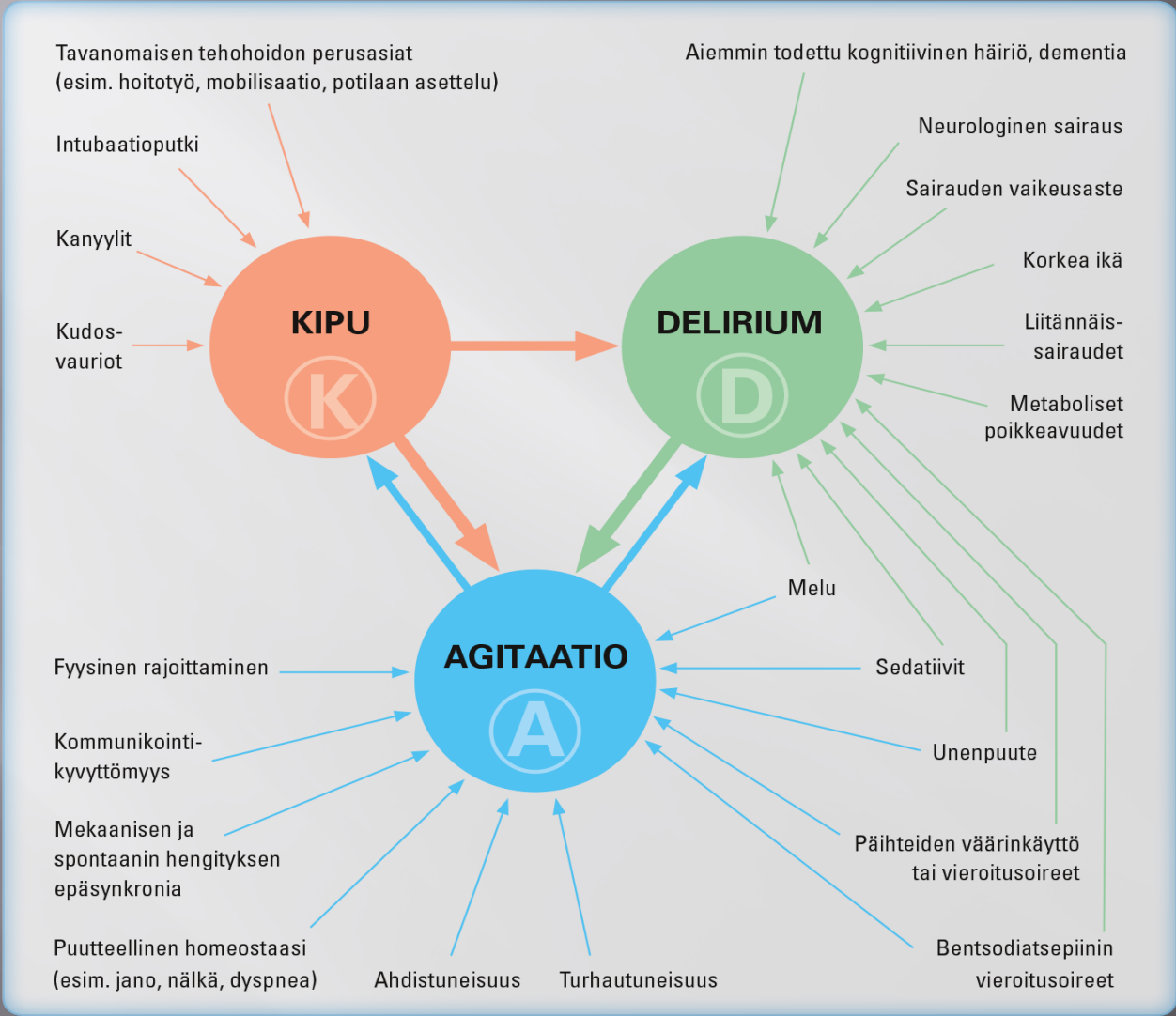
Deliriumin oireet

- uni-valverytmi sekä ajan ja paikan taju on usein häiriintynyt
- oireiden voimakkuus voi vaihdella suuresti samankin vuorokauden aikana ja henkilö voi olla välillä lähes oireeton
- henkilöllä ilmenee erilaisia pelkoja ja hän on joko kiihtynyt (Hyperaktiivinen delirium) tai lamaantunut (Hypoaktiivinen delirium)
- potilaan autonomisen hermoston toiminta on kiihtynyt, jonka seurauksena hän hikoilee ja hänen sydämen lyöntitiheytensä on kiihtynyt, verenpaine ja lämpötila kohonnut ja silmän mustuaiset laajentuneet

Deliriumia laukaisevia tekijöitä

- ▣ leikkausstressi
- ▣ kipu
- ▣ univaje
- ▣ liian vähäiset tai runsaat ulkoiset ärsykkeet
- ▣ vieras ympäristö

Deliriumin oireet

- ▣ äkillinen alku
- ▣ oireiston fluktuaatio
- ▣ ajattelun ja muistin häiriö
- ▣ tajunnantason häiriö
- ▣ tarkkaavaisuuden häiriö
- ▣ uni-valverytmin häiriö
- ▣ puheen häiriö
- ▣ havainnoinnin häiriö
- ▣ motoriikan häiriö
- ▣ tunne-elämän häiriö

Confusion Assessment Method (CAM-testi)

- ▣ testissa arvioidaan potilaan tajunnan tasoa, huomiokykyä ja tarkkaavaisuutta järjestäytymättömän ajattelun esiintymistä sekä oireyhtymän kehittymisnopeutta ja kliinistä kulkua
- ▣ CAM-testissa arvioidaan neljää piirrettä:
  - ▣ 1. mielentilan äkilliset muutokset tai vaihtelevuus
  - ▣ 2. keskittymiskyvyttömyys
  - ▣ 3. ajattelun sekavuus
  - ▣ 4. tajunnan tason muutokset
- ▣ testin mukaan potilaalla on delirium, jos potilaalla on samanaikaisesti havaittavissa piirteet 1 ja 2 sekä joko piirre 3 tai 4
- ▣ arvioinnin tekemiseen kuluu aikaa 1–2 minuuttia, ja se on helposti opetettavissa hoitohenkilökunnalle

Deliriumin oireiden hoito

- ▣ peruselintoiminnoista huolehtiminen
- ▣ rauhoittava ja varmaotteinen suhtautuminen potilaaseen
- ▣ potilasta pyritään palauttamaan todellisuuteen selvittämällä toistetuksi missä hän on ja miksi
- ▣ tutut esineet ja ihmiset auttavat paluuta realiteetteihin
- ▣ aggressiivisillakin potilailla lepositeitä tulisi käyttää vain hätätilanteissa ja lyhyen aikaa, sillä niillä saattaa eräiden tutkimusten mukaan olla jopa kuolleisuutta lisäävä vaikutus.

Deliriumin lääkehoito

- ▣ haloperidoli (Serenase) on deliriumin oireiden hallinnan peruslääke
- ▣ haloperidolin annos 2,5 - 5mg laskimon- tai lihaksensisäisesti. Vaikutus tulee esille 10-30 minuutissa, joten annos voidaan toistaa tarvittaessa kaksinkertaisena noin puolen tunnin kuluttua. Uusia annoksia voidaan antaa puolen tunnin välein kunnes potilas rauhoittuu.
- ▣ bentsodiatsepiinit ovat hyvä tukilääke haloperidolin ohessa. Alkoholin ja rauhoittavien lääkkeiden vieroitusoireissa ne ovat ensisijaisia

Hospital Elder Life Program

- ▣ deliriumin interventio-ohjelma
- ▣ suositellaan deliriumin suhteen korkean riskin potilaille
- ▣ orientaatio
- ▣ hyvä kivunhoito
- ▣ hapetus ja nestetasapaino
- ▣ varhainen mobilisaatio
- ▣ apu syömisessä ja juomisessa
- ▣ unirytmää tuetaan ensisijaisesti ei-farmakologisin keinoin, mm. rentouttavalla musiikilla ja hieronnalla
- ▣ kognitiivisesti stimuloivat aktiviteetit
- ▣ omien apuvälineiden varhainen käyttöönotto

Dexdor® farmakologiaa

- ▣ Suomessa kehitetty dexmedetomidini α^2 -reseptoriagonisti
- ▣ sitoutuminen postsynaptisiin α^2 -reseptoreihin keskushermostossa johtaa sympaattisen aktivaation alenemiseen
- ▣ α^2 -reseptoreiden aktivaatio aiheuttaa spontaanisti aktivoituvien neuronien hyperpolarisaation ja sadaation
- ▣ eliminaation puoliintumisaika
 $T_{1/2} = \text{noin } 1\frac{1}{2} \text{ h}$

Dexdor® farmakologiaa

- vaikka sytokromi P450 osallistuu dexmedetomidinin metaboliaan, sillä ei ole merkittäviä interaktioita muiden lääkkeiden kanssa tavallisilla plasmakonsentraatioilla
- potilaan iällä ei ole merkittävää vaikutusta dexmedetomidinin farmakokinetiikkaan
- lääkkeen ainutlaatuinen ominaisuus on, että se ei edes korkeilla annoksilla aiheuta hengityslamaa, ei kumuloidu

Miten Dexdor® toimii

□ Keskushermosto

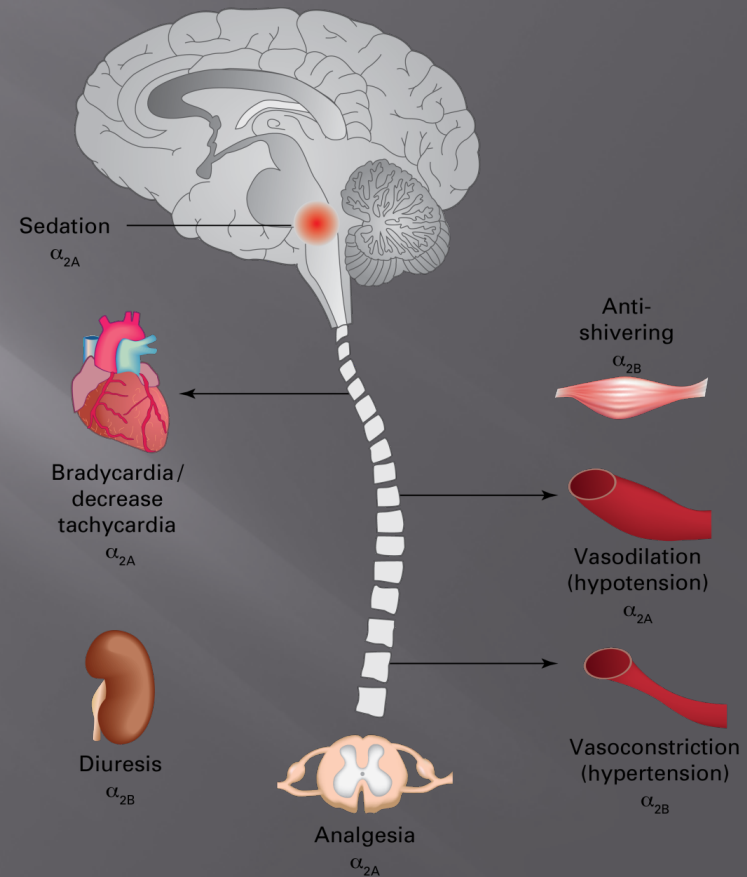
- sedaatio
- anksiolyyysi
- analgesia (selkäydin tasolla)

□ Sydän ja verenkierto

- verenpaine ja syke ↓
(sentraalinen vaikutus)
- verenpaine ↑ korkeilla annoksilla
(perifeerinen vasokonstriktio)
- CO ja hapen tarve ↓

□ Muut

- diureesi ↑
- syljen erityys ↓
- silmänpaine ↓
- lihasvärinä ↓
- insuliinin erityys ↓
- suoliston motiliteetti ↓

Miten Dexdor® annostellaan?

- *dexdor*® voidaan laimentaa tarvittavaan pitoisuuteen (4 mikrog/ml tai 8 mikrog/ml) ennen annostelua 0.9% NaCl-injektionesteellä, Ringerin liuoksella tai 5% glukoosiliuoksella.

Yksi 2 ml ampulli sisältää 200 mikrogrammaa deksmedetomidiniä

<i>dexdor</i> ® 100 mikrog/ml infuusiokonsentraatin (liuosta varten) määrä	Laimennusliuoksen määrä	Infuusion kokonaismäärä
2 ml	48 ml	50 ml
4 ml	96 ml	100 ml
10 ml	240 ml	250 ml
20 ml	480 ml	500 ml

Annostelu

- ▣ aluksi infuusionopeudella $0,7 \text{ mikrog/kg/h}$. Sen jälkeen annosta voidaan muuttaa asteittain annosvälillä $0,2-1,4 \text{ mikrog/kg/h}$ kunnes saavutetaan haluttu sedaatiotaso potilaan vasteesta riippuen
- ▣ tällä annoksella 60–90 % postoperatiivisista potilaista ei tarvitse muuta sedaatiota

dexdor® in keskeiset vaikutukset

- **Sedaatio**
  - heräteltävyys – vuorovaikutus
  - additiivinen vaikutus muiden hypnoottien kanssa
  - ei lamaa hengitystä
- **Analgesia**
  - synergistinen yhteisvaikutus opiaattien kanssa
  - ei lamaa hengitystä
- **Verenkierto**
  - RR ja syke ↓
- **Sympatolyysi**
  - verenkierron tasaantuminen
  - stressivasteen tasaantuminen
  - hapenkulutus ↓
- **Lihäsvärinän esto**

RASS-asteikko (Richmond Agitation-Sedation Scale)

☐ Pisteet	Termi	Määritelmä
☐ +4	Väkivaltainen	Potilas väkivaltainen, vaaraksi henkilökunnalle
☐ +3	Erittäin agitoitunut	Pyrkii poistamaan katetrit, on aggressiivinen
☐ +2	Agitoitunut	Tarkoituksetonta jatkuvaa liikehdintää, ei sopeudu hengityslaitteeseen
☐ +1	Levoton	Levotonta liikehdintää, ei aggressiivinen
☐ 0	Rauhallinen ja hereillä	
☐ -1	Unelias	Ei täysin hereillä, helposti heräteltävissä puheella, silmien avaus ja katsekontakti > 10 sekuntia
☐ -2	Kevyt sedaatio	Hetkeksi avaa silmät puheelle ja katsekontakti < 10 sekuntia
☐ -3	Kohtalainen sedaatio	Reagoi tai avaa silmät puheelle, mutta ei ota katsekontaktia
☐ -4	Syvä sedaatio	Ei reagoi puheelle, ravisteltaessa avaa silmät tai liikuttelee spontaanisti raajoja
☐ -5	Ei heräteltävissä	Ei reagoi puheelle, eikä ravistelulle

Mitkä ovat *dexdor*® in vasta-aiheet?

- yliherkkyys vaikuttavalle aineelle tai apuaineelle
- II-III asteen AV-katkos (ilman tahdistinta)
- kontrolloimaton hypotensio
- akuutit aivoverenkiertohäiriöt

Sivuvaikutuksia

- ▣ bradykardia (noin 13 %)
- ▣ bifaasinen verenpainereaktio, jossa pieni plasmapitoisuus laskee verenpainetta (noin 25 %) ja korkeampi plasmapitoisuus nostaa verenpainetta (noin 15 %)
- ▣ iskutilavuuden ja sydämen minuuttitilavuuden lasku

Miten *dexdor*® ia käytetään erityispotilailla?

- **iäkkäät potilaat**

Annosta ei yleensä tarvitse muuttaa iäkkäillä potilailla.

- **munuaisten vajaatoiminta**

Annosta ei tarvitse muuttaa munuaisten vajaatoimintapotilailla.

- **maksan® vajaatoiminta**

dexdor metaboloituu maksassa, joten sitä on käytettävä varoen maksan vajaatoimintapotilailla. Hitaammasta puhdistumasta johtuen pienempää annosta tulisi harkita.

- **lapsipotilaat**

Potilastapaus

- ▣ 72 v mies
- ▣ Parkinsonin tauti
- ▣ palvelutalossa asuva, kävelee rollaattorin avulla sisätiloissa
- ▣ tasapaino on heikko, epäily muistisairaudesta jonka suhteen tutkimukset kesken
- ▣ HERKO potilaana TURB toimenpide
- ▣ levoton
- ▣ vakava pahoinpitely, käynyt hoitajien kimppuun, hakannut potkinut ja kuristanut hoitajia

- ▣ vartija ja anestesia­lääkäri paikalle, serenese i.v. propofol
- ▣ Tevalla dexdor® infuusio aamun asti
- ▣ aamulla rauhallinen, vuodeosaston kautta kotiin
- ▣ rikosilmoitus tehty poliisille

